

STAT OG KIRKE – HVAD NU? OM FOLKEKIRKEN OG DEN SEKULÆRE STAT I DANMARK MARIANNE CHRISTIANSEN SYDDANSK UNIVERSITETSFORLAG, 2026 222 SIDER

Anmeldt af Jeppe Bach Nikolajsen

Biskop Marianne Christiansen har skrevet en særdeles vigtig debatbog om folkekirken i Danmark. Bogens hovedanliggende er, at folkekirken trænger til den forfatning, som den blev stillet i udsigt i grundloven i 1849. Gennem historien er der blevet præsenteret mange konkrete bud på en sådan forfatning. Nu er tiden inde til at sætte handling bag ordene. Dette er Christiansens anliggende med bogen. Hun skriver det lidt mere sofistikeret, men man fornemmer det brændende anliggende, og det er et anliggende, som jeg i øvrigt deler fuldt ud.

I bogen gives der mange begrundelser for dette. I denne anmeldelse vil jeg trække en af disse begrundelser frem. I 2017 slog en højesteretsdom nemlig fast, at der ingen begrænsninger eksisterer i folketingets regulering af folkekirkens både indre og ydre anliggender. I højesteretsdommen hedder det: »Kompetencen til at regulere folkekirkens forhold tilkommer lovgivningsmagten og regeringen, der har et betydeligt skøn med hensyn til, hvilke grænser det evangelisk-lutherske bekendelsesgrundlag sætter for en sådan regulering«. Videre hedder det: »Lovgivningsmagten og regeringen har ikke pligt til forud for regulering af folkekirkens forhold at høre nogen kirkelig instans« og endvidere »der er ikke grundlag for at antage, at der skulle foreligge en retssædvane, som begrænser lovgivningsmagtens og regeringens kompetence til at regulere dele af folkekirkens forhold« (citeret på side 31 i bogen). Højesteretsdommen fejer simpelthen en lang tradition om sondringer mellem indre og ydre anliggender af bordet. Folketinget kan ændre folkekirkens ritualbøger, helligdage og meget andet, som man ønsker det. Folketinget skal dog huske på, at kirken ifølge grundloven skal være en evangelisk-luthersk kirke. Men hvad dette betyder, kan folketinget åbenbart skønne uden at besidde nogen form for teologisk kompetence. Dette me-

ner Christiansen ikke, at folkekirken kan leve med. Jeg er helt enig med hende.

Men har vi ikke hørt denne klagesang før? Jo, og derfor skriver Christiansen også: »Hvis man under læsningen af det følgende tænker: 'Der er intet nyt under solen', så har det absolut genklang hos mig, der skriver. Gang på gang er jeg i eftersøgningen af årsagerne til, at folkekirken står i det enestående forhold til staten, som den gør, blevet ramt af deja-vu: De samme problemstillinger og løsningsforslag er i de sidste 177 år blevet identificeret og fremsat igen og igen i forhold til at finde ordnede forhold mellem den danske stat og den danske folkekirke … så indholdet i denne bog bringer formentlig intet nyt« (side 14). Selvom Christiansen præsenterer denne indrømmelse, bidrager bogen dog med at være den nyeste præsentation af problemstillingen, og bogen inddrager desuden nye begivenheder, domme og forskning. Bogen kommer i det hele taget vidt omkring. Den rummer et kapitel om folkekirkens nuværende organisation, et kapitel om hvorfor der ikke er sket noget endnu, et kapitel om hvorfor der må gøres noget nu, et udblik til finsk kirkelovgivning – og så videre.

Jeg vil her præsentere fire kritiske perspektiver på bogen. For det første: Hvorfor har bogen ikke et forord? Er der virkelig ingen, som har læst manuskriptet, inden det blev indsendt til forlaget? Skal disse personer ikke takkes? For det andet: Det kan undre, at forlaget ikke har læst grundigere korrektur på bogen. Dermed kunne man have undgået flere sproglige og stilistiske fejl. Forlaget burde vel vide, at citater ikke skal kursiveres, at fremrykkede citater skal stå uden citationstegn, og at referencesystemet ikke skal være selvopfundet. For det tredje: Endvidere lever alle mennesker ifølge Christiansen i både det verdslige og det åndelige regimente (se side 73). Det vil Luther ikke være enig med hende i. Han skriver utvetydigt klart, at kun kristne lever i både det verdslige og det åndelige regimente, mens alle andre mennesker kun lever i det verdslige regimente. I *Von weltlicher Obrigkeit* anfører Luther således: »[Man kan opdele] alle mennesker i to grupper: De, der hører til Guds rige, og de, der hører til verdens rige. Den første gruppe er alle dem, der har en ægte tro og er i og under Kristus« (WA 11,249). Dette betyder, at den anden gruppe må være alle, der ikke tilhører Kristus. Luther skriver således, at der eksisterer to grupper af mennesker, »den ene i Guds rige under Kristus, den anden i verdens rige under øvrigheden« (WA 11,262). Luther nævner også, at disse to grupper af mennesker hver har sin egen lov, og at man derfor må operere med »to slags love, for ethvert rige er nødt til at have sin lov og ret, og uden lov kan intet rige eller styre bestå« (WA 11,262). Som det fremgår, vil jeg mene, at dette er en forholdsvis central tanke for Luther. For det fjerde: Endelig kunne man overveje, om det ikke bør drøftes, om Danmark i det hele taget har en sekulær stat? På flere internationale lister over sekulære stater glimrer den danske stat ved sit fravær. Christiansen nævner en enkelt gang, at det kan se ud som om, at Danmark har en religiøs stat, som driver et statsligt kirkevæsen (side 42). Sådan vil nogle anskue den danske situation.

Når man ser på mængden og omfanget af religionspolitiske betænkninger fra norske og svenske regeringer siden midten af det tyvende århundrede, kan det give en forpustende fornemmelse. De har kontinuerligt haft en omfattende religionspolitisk drøftelse i mange årtier. Det har vi ikke på samme vis i Danmark. Folkekirken er blevet noget, som man helst ikke rører ved. Derfor eksisterer der en lang række problemstillinger, som bør behandles politisk. Eksempelvis gav grundloven fra 1849 løfte om en lovgivning angående trossamfund uden for folkekirken. En sådan lov måtte vi vente på i 169 år. Den ankom nemlig først i 2018. Nu venter vi så på den anden lovgivning. I den sammenhæng tror jeg, at det er en fordel, at Kirkeministeriet netop er blevet nedlagt. Måske er det nu. Måske får folkekirken snart sin forfatning.